

Kemalist Türkiye'nin edebiyat ve bilim çevreleri hakkındaki Sovyet raporu

Hazırlayan: Dr. Mehmet Perinçek

Türk-Sovyet ilişkileri, 1930'ların başında bir üst düzeye sıçrayacaktı. Türkiye'nin devletçilik politikasını benimsemesi ekonomik ilişkileri tetiklerken, uluslararası arenada da iki ülke devamlı dayanışma halindeydi. O dönemde diplomatik ve ekonomik ilişkilerin yanı sıra bilim-kültür alanında da iki ülke arasındaki işbirliği geliyordu. Özellikle SSCB'de yeni Kemalist Türkiye'nin sivrilmekte olan aydınlarına karşı ciddi bir ilgi söz konusuydu. Türkiye'ye gelip giden Sovyet devlet ve toplum adamları, ülkedeki bilimsel ve kültürel yaklaşımları yakından takip ediyor, bunlarla ilgili sık sık kitaplar ve makaleler kaleme alıyorlardı.¹ Tabii bunlar arasında herhangi bir kısıtlamaya gerek duymadan yazılan gizli raporlar da vardı.

Dergimizin bu ayki "Tarihimizden Belgeler" sayfalarında böyle bir rapora yer veriyoruz. Kemalist Türkiye'nin edebiyat ve bilim çevrelerinde önde gelen isimleri tek tek ele alan 6 sayfalık bu rapor, 16 Ağustos 1933 tarihini taşıyor. Raporda bilim ve edebiyat çev-

relere sayılırken de ilk sırada Mustafa Kemal (Atatürk)'ün adı zikrediliyor. Aşağıda tam metnini sunduğumuz belge, Rusya Toplumsal Siyasal Tarih Devlet Arşivi'nde (RGASPI) dönemin Halk Komiserleri Kurulu Başkanı V. M. Molotov'un evrakları arasında fond 82, liste 2, dosya 1330, yaprak 23 numaralarıyla saklı bulunuyor.

Raporun yazıldığı tarihlerde İsmet Paşa'nın SSCB ziyaretine² cevap olarak, SSCB Merkez Yürütme Kurulu, Türkiye'ye Halk Komiserleri Kurulu Başkanı Molotov'un başkanlığında bir heyet göndermeyi kararlaştırmıştır. Muhtemelen bu rapor, geniş bir heyetle Türkiye'ye gitmesi planlanan Molotov'a ön bilgi vermek amacıyla hazırlanmıştır. Ancak Molotov'un hastalanması üzerine, Kara ve Deniz Kuvvetleri Halk Komiseri K. Y. Vorosilov'un başkanlığında bir heyet, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanının 10. yıldönümünde Türkiye'yi ziyaret edecektir.³

Belgedeki dipnotlar bize aittir.

- 1 Türkçe literatürde bunlardan bazı örnekler için bkz. Mehmet Perinçek, *Türk-Rus Diplomasinden Gizli Sayfalar: Siyaset-Askeriye-Ekonomi-Kültür-Bilim-Spor*, Genişletilmiş 3. Basım, Kaynak Yayınları, İstanbul, Kasım 2016, s.255-282; Mehmet Perinçek, "Atatürk İçin Ne Dediler?: Sovyetler'den 'Eski Türkiye' İzlenimleri", *İki Kıyı Bir Deniz II: Türk-Rus Ortak Tarihinden Kesitler*, DenizKültür Yayınları, İstanbul, Aralık 2015, s.190-205.
- 2 Dönemin Başbakanı İsmet Paşa'nın (İnönü), 26 Nisan-10 Mayıs 1932 tarihleri arasında SSCB'ye yaptığı ziyaret kastedilmektedir. Ziyaretin ayrıntıları için bkz. Mehmet Perinçek, *Atatürk'ün Sovyetler'le Görüşmeleri: Sovyet Arşiv Belgeleriyle*, 4. Basım, Kaynak Yayınları, İstanbul, Kasım 2014, s.197-209, 414-416.
- 3 Vorosilov heyetinin Türkiye ziyareti için bkz. Mehmet Perinçek, *A.g.e.*, s.214-222, 420-429; Mehmet Perinçek, "Vorosilov heyetinin harp akademileri ziyaretinin fotoğraf albümü", *İki Kıyı Bir Deniz III: Türk-Rus Ortak Tarihinden Kesitler*, DenizKültür Yayınları, İstanbul, Aralık 2016, s.196-209.

16 Ağustos 1933

Gizli

KISA AÇIKLAMA

KEMALİST TÜRKİYE'DE BURJUVA EDEBİYAT VE BİLİM ÇEVRELERİ

GAZİ MUSTAFA KEMAL PAŞA – Hükümetin pratik işlerine görece seyrek karışıyor. Bütün Türk ve bazı Avrupalı bilim adamlarını kattığı özel komisyonun yardımıyla kendi tarih teorisini oluşturarak neredeyse çoğu zamanın tarih-dil araştırmalarıyla geçiriyor. Teorisinin amacı, Türklerin eski zamanlardan beri sonraki bir dizi kültürün temellerini atan kültürlü bir halk olduğunu, ırkçı kibirle dolu Avrupalı tarihçilerin genellikle tanımladıkları gibi barbar ve Asyalı olmadıklarını kanıtlamak.⁴

MAHMUT⁵ – “Milliyet”in müdürü ve sahibi ve “Hâkimiyeti Milliye”nin yarı ortağı. Yetkin Türkçeyle yazıyor. Bu temel Türk gazetelerinde bütün konular hakkında başyazılar yazıyor. Çok entelektüel bir insan. Milliyeti Kürt. İş Bankası'nın yönetim kurulu başkanı. Çok zengin. Herhangi bir ciddi sorunu çözmeden önce İktisat Vekili Mahmut Cemal⁶ ona danışıyor. Yüzde yüz İsmet⁷ taraftarı, ancak bununla birlikte Kemal'e⁸ karşı değil. Tüm politikası

Kemal'i putlaştırmak, buna paralel İsmet'in de siyaseti yürütmesini sağlamak. Mahmut, devasa etkiye sahip. Çok popüler.

FALİH RIFKI⁹ – Önceden Kemal taraftarı, şu an İsmet'in politikalarının yandaşı. Çok güzel çağdaş Türk dili ve üslubuyla yazıyor. SSCB'ye yaptığı iki ziyaretle bağlantılı olarak SSCB hakkında kitap ve birçok makale yazdı. İsmet'le birlikte SSCB'deydi. SSCB üzerine çalışmalarını kendini bir marka haline getirdi. Son ziyaretinden sonra “Ankara-Moskova-Roma”¹⁰ kitabını yazdı. “Roman” isimli millî bir roman yazdı. Halk Partisi'nin resmî yazarı. “Hâkimiyeti Milliye”de, “Milliyet”te yazıyor, Mahmut'la birlikte resmî yayın organı “Hâkimiyeti Milliye”nin sahibi.

YUNUS NADİ¹¹ – Kemalist. İstanbul gazetesi “Cumhuriyet”in ve Fransızca çevirisi “République”in sahibi ve baş redaktörü. Önceden Jön Türk'tü: İttihat ve Terakki Komitesi üyesiydi. “Komitacı” denen teröristlerdendi. Onun için önceden “revolver” gibi karaktere sahip derlerdi. Şimdi çıkarlarını İsmet'in dile getirdiği millî burjuvazinin eğilimlerine karşı mücadele ediyor. Yunus Nadi, İsmet karşıtı çizgisiyle Kemal'in adamı. Çok zengin. Çok popüler. Mükemmel bir gazeteci. Büyük bir sofist. Demagog. Özellikle köylülerden gelen

4 Sovyet devlet adamı A. V. Lunaçarskiy de benzer gözlemlerini kaleme almıştır: “Sovyet devlet adamı, zaferin Kemal Paşa'yı coşkulandırdığını yazar. Zafer, onun önünde sadece yeni ufuklar açmamış, onu ayrıca geçmişi de baktırmaya zorlamıştır: Kimdir bu Türkler? Türklerin muazzam askerî ve devlet yeteneğine sahip olduğu tartışılmazdır. Osmanlılar, dünyanın en büyük imparatorluklarından birini kurmuştur. Ancak Türk tarihinin bu kısmı Gazi'nin kafasındaki soruları tatmin etmemektedir. Lunaçarskiy, Mustafa Kemal'in Orta Asya Türk tarihine olan ilgisine ve çalışmalarına dikkat çeker. Bu noktada Gazi'nin alçakgönüllü olduğunu, sıkça konunun uzmanı olmadığını altını çizdiğini belirtir. Bu çalışmalar temelinde oluşturulan teori, ünlü Sovyet bilimadamı Prof. N.Y. Marr'ın tezlerinden biriyle uyumaktadır. Lunaçarskiy, burada Avrupamerkezci ırk teorilerini hatırlatır ve Marr'ın bu teorilere karşı çıktıklarıyla Türkiye'deki çalışmalar arasındaki benzerliklere işaret eder. Ardından Türk tarih tezini özetler. Bu araştırmaların tam bilimsel sonuçlar verip vermeyeceğini bilemediğini ifade etmekle birlikte Lunaçarskiy, bunları ilginç bulur. Ayrıca ziyareti sırasında iki ülkenin bilim kurumlarının bu konularda birlikte çalışması konusunda anlaştıklarını da ifade eder. Geçmişin tekrardan gözden geçirilmesi, Türklere gelecek için lazımdır. Burada büyük imkânlar olduğu gibi tehlikeler de vardır.” Bkz. Mehmet Perinçek, “Atatürk İçin Ne Dediler?: Sovyetler'den ‘Eski Türkiye’ İzlenimleri”, s.202. Mustafa Kemal (Atatürk), Türkiye'ye gelen Sovyet bilim heyetleriyle de sık bir araya gelmiştir. Atatürk'ün tarih ve dil alanındaki çalışmaları Sovyet misafirlerin her zaman ilgisini çekmiştir. Bu görüşmeler ve ilgili Sovyet raporları için bkz. Mehmet Perinçek, *Atatürk'ün Sovyetler'le Görüşmeleri: Sovyet Arşiv Belgeleriyle*, s.209-214, 417-419; Mehmet Perinçek, “Atatürk İçin Ne Dediler?: Sovyetler'den ‘Eski Türkiye’ İzlenimleri”, s.194, 195.

5 Mahmut (Soydan) (1883-1936).

6 Mahmut Celal (Bayar) (1883-1986).

7 İsmet (İnönü) (1884-1973).

8 Mustafa Kemal (Atatürk) kastedilmektedir.

9 Falih Rıfkı (Atay) (1894-1971).

10 Kitabın adı “Moskova-Roma”dır. Bkz. Falih Rıfkı, *Moskova-Roma*, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, 1932.

11 Yunus Nadi (Abaloğlu) (1879-1945).

kriz hakkındaki mektuplarla bağlı olan köylü meselesinde devasa bir demagojiye girişti. Borsa spekülâtörü. Bir kitapçık yazdı: “Almanya’ya Zeplinle Yolculuk”.¹² Şu an onun yönetiminde büyük Türk ansiklopedisi çıkıyor.¹³ Ayrıca yayıncı da.

YAKUP KADRİ¹⁴ – Ünlü edebiyatçı. Büyük ve zengin bir tüccar. Şiir ve roman yazıyor. Aydın çevrelerde meşhur. Eserleri emperyalizm karşıtı. Örneğin kitabı “Sodom ve Gomore”, emperyalistler tarafından işgal edildiği zamanın İstanbul’undaki hayatı betimliyor. Ancak halk, onu okumuyor. Çok fazla yazıyor: Genel olarak edebiyat, farklı toplumsal meseleler hakkında. Ancak psikolojik romanda uzmanlaşıyor. Fransız romancılarını taklit ediyor. “Milliyet” ve “Hâkimiyeti Milliye”de yazıyor.

ABDULHAK HAMİT¹⁵ – En büyük Kemalist millî yazar sayılıyor. Yaşlı. Şiir, roman ve piyesler yazıyor. Çok fazla yazdı. Tamamen Fransız etkisi altında. Eşi Fransız.¹⁶ O da biraz yazıyor. O [Abdülhak Hamit], iyi Fransızca biliyor. Uzmanlığı psikolojik roman. Eski Türkçeyle yazıyor, aydınlar arasında popüler. Önce Kemal’in yeniliklerine karşıydı, ancak şimdi son derece Kemal ve İsmet’in lehine yazıyor.

CELAL NURİ¹⁷ – Yergici. Geçmişte Jön Türk örgütü İttihat ve Terakki üyesi. Edebi olarak Fransızca yazıyor. Ateşli bir Kemalist, bununla birlikte para için Siyonist bir örgütte çalışıyor. Siyonistlerin finanse ettiği “Jeune Turc” dergisinin baş redaktörüydü. Şu

an Celal Nuri, sosyolojik konularda makaleler ve Abdülhamit dönemi hakkında anılarını yazıyor. Egoist. Para onun için her şey. Önceden çok popülerdi, ama şimdi popülaritesi oldukça azaldı.

KÖPRÜLÜZADE FUAT¹⁸ – İstanbul Üniversitesi profesörü. Türkolog. Şarkiyatçı. Dil bilimci. [19]26 senesinde Avusturyalı Paul Wittek’le¹⁹ birlikte Bakû’de dil kurultayında bulundu. O zaman Kemal’in yürüttüğü dil devrimine karşı çıktı. Şimdi Kemalist baskı altında yeniliği destekliyor. Bilimsel temelde dili geliştirmek üzere çalışan Türkiye’deki tek profesör. Çok büyük ve kendi alanında tek Türk bilim insanı.

MASHAR OSMAN²⁰ – İstanbul Üniversitesi tıp profesörü ve Cerrahpaşa Hastanesi başhekimisi. Psikiyat. Çok popüler. Gazetelerdeki tıp tavsiyeleriyle çok ünlü. Popüler yazıyor ve geniş çevrelerce tanınıyor.

BESİM ÖMER PAŞA²¹ – Operatör doktor, cerrah. İstanbul Üniversitesi profesörü. Oldukça popüler. Ciddi bir bilim insanı.

ERTUĞRUL MUHSİN²² – En iyi popüler sinema ve tiyatro oyuncusu. Resmî millî tiyatro, sanatlar dünyası merkezi²³, “Darülbedayi” Tiyatrosu’nun genel müdürü. Ertuğrul Muhsin çok girişimci. İyi bir yenilikçi yönetmen. Oldukça popüler ve seviliyor. Ertuğrul Muhsin, Alman ekolünü aşıyor, aynı zamanda Fransız etkisiyle mücadele ediyor.

AHMET İHSAN²⁴ – Haftalık “Serveti Fünun”un baş redaktörü ve sahibi. Önceden

12 “49 Saat ‘Graf Zeppelin’ ile Havada” başlıklı kitabı kastedilmektedir.

13 Birinci cildi 1932 yılında çıkan Hayat Ansiklopedisi kastedilmektedir.

14 Yakup Kadri Karaosmanoğlu (1889-1974).

15 Abdülhak Hamit (Tarhan) (1852-1937).

16 Belçika-Fransız melezi Lüsyen (Lucienne) Hâmid Tarhan (1894-1966).

17 Celal Nuri (İleri) (1881-1938).

18 Mehmet Fuat Köprülü (1890-1966).

19 Paul Wittek (1894-1978), Avusturyalı tarihçi, şarkiyatçı ve yazar.

20 Mazhar Osman (Usman) (1884-1951), Türkiye’de ilk modern ruh sağlığı hastanesini kuran Türk hekimi.

21 Besim Ömer (Akalm) (1862-1940), Türkiye’de çağdaş doğum biliminin öncülerinde olan, ülkedeki ilk doğum kliniğini açan, doğum üzerine ilk çağdaş kitabı yayımlayan Türk profesörü.

22 Muhsin Ertuğrul (1892-1979). Muhsin Ertuğrul, birçok kez SSCB’de bulunmuş ve orada eğitim de almıştır. Sanatının SSCB’yle olan ilişkilerine dair bkz. Ali Şahin, Mehmet Perinçek, “Muhsin Ertuğrul’un Moskova İzlenimleri: Sovyet Tiyatrosuna Türkiye’den Bakış”, *İki Kıyı Bir Deniz III: Türk-Rus Ortak Tarihinden Kesitler*, s.210-221.

23 Darülbedayi’nin karşılığı olan “güzel sanatlar kuruluşu”nun kastedildiği anlaşılmalıdır.

24 Ahmet İhsan (Tokgöz) (1868-1942).

Jön Türk'tü, şimdi Kemalist. Para için ne olursa yazar. Açıkta satılmış bir yazar bozuntusu. Büyük bir matbaası var. Çok zengin. Oldukça popüler. Mükemmel bir gazeteci. Her konuda güzel makaleler yazıyor.

HAYDAR RIFAT²⁵ – Avukat. Almanca ve Fransızcadan Türkçeye edebiyat çevirileri yapıyor. Lenin ve SSCB hakkında Fransızcadan bir kitap çevirdi.²⁶ Emil Ludwig'i²⁷ çevirdi. Aydınlar arasında çok popüler. Haydar Rıfat, İsmet'e karşı çıkarak tam olarak Kemal'in adamı. Çevirilerde içeriği iğdiş etmeyi iyi beceriyor.

BURHAN CAHİT²⁸ – Ünlü edebiyatçı. Millî Kurtuluş Savaşı hakkında kitapçıklar yazıyor. Halkın İzmir'i işgal edenlere karşı mücadelesini anlatan ve büyük popülarite kazanan "İzmir'in Romanı" kitapçığını yayımladı.

NİZAMETTİN NAZİF²⁹ – Köşe yazarı. İntihali. Tipik bir Kemalist. "Akşam", "Milliyet", "Hâkimiyeti Milliye" gazetelerinde yazıyor. Fransız bulvar romanları havasında kötüce romanlar yazıyor. Romancı olarak popüler ve seviliyor. Şunları kaleme aldı: "Gözyaşları"³⁰, "Kara Davud", "Bir Millet Uyanıyor" vd. Sonuncusu (millî roman) dışında geri kalanı hafif bulvar romancıkları.

BURHAN CAHİT³¹ – Nizamettin Nazif'in yazdığı havada yazıyor. Şu romanları yazdı: "Genç Kızlar"³², "6 Yataklı Hastanede"³³, "Yalı Çapkını", "Şeyh Zeynullah", "Komşu-

nun Romanı", "Uzun Geniş Keskingöz", "Aşk Politikası", "Yüzbaşı Celal" vd. Nizamettin Nazif gibi o da popüler ve onun tipinde.

SELAMİ İZZET³⁴ – Yukarıdaki iki kişinin yazdığı havada yazıyor. Onlar gibi popüler ve onların tipinde. Şu romanları yazdı: "Delî", "Sevişenler", "Aşçının Dikenleri"³⁵ (İstanbul çingenelerinin hikâyesi), "Fadime", "Küçük Hanımın Kısmeti" vd.

VÂLÂ NUREDDİN³⁶ – Yukarıdakilerin tipinde, ancak daha büyük, saygıdeğer bir Kemalist. Zengin bir geçmişe sahip, açığız, spekülâtör, polis ajanı. KUTV'da³⁷ okudu ve Türkiye Komünist Partisi üyesiydi. Ülkeye geri dönmesiyle açık polis ajanı oldu, poliste tutuklanmış yoldaşlarımızı sorguladı, hainliğe kışkırttı vb. 1932 senesinde popüler bir yazar ve meşhur "Akşam" gazetesinin redaktörü olarak İsmet'le birlikte Moskova'ya geldi. Hâlâ dışardan polisin komünizmle mücadeleyle ilgili 1. Dairesi için çalışıyor. Şu romanları yazdı: "Küçük İlanlar", "Pembe Pırlanta", "Dipsiz Kuyu". Vâ-Nû adıyla yazıyor.

VEDAT NEDİM³⁸ – 1925-1927 yılları arasında Türkiye Komünist Partisi MK³⁹ üyesiydi. Menşevik-tasfiyecilerin lideri. MK üyesiyken Menşevik çizgiyi takip etti. 1927'de tutuklanınca bütün parti işlerini ve partinin genel sekreterini polise ihbar etti. Şu an Kemalist ve aydın çevrelerde çok popüler. Kemalist örgüt "Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti"nin sekreteri. "Kadro" dergisinin ideologlarından

25 Haydar Rıfat (Yorulmaz) (1877-1942).

26 Bahsi geçen eser, 1933 yılında Hilmi Kitaphanesi tarafından basılan Pier Şarl imzalı "Lenin'in Hayatı, Bolşevikliğin Muhtasar Tarihi" isimli kitap olmalıdır.

27 Alman yazar Emil Ludwig'in (1881-1948) Atatürk'le söyleşi üzerine bkz. Özlem Kumrular, Mehmet Perinçek, *Zaman Treni: Tarihin Renkli Vagonlarında Bir Seyahat*, Doğan Kitap, İstanbul, Ocak 2017, s.263-269.

28 Burhan Cahit (Morkaya) (1892-1949).

29 Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu (1901-1970).

30 Eserin Türkçe özgün adı tespit edilememiştir, Rusçadan çevirisi bu şekildedir.

31 Burhan Cahit (Morkaya) (1892-1949).

32 Eserin Türkçe özgün adı tespit edilememiştir, Rusçadan çevirisi bu şekildedir.

33 Eserin Türkçe özgün adı tespit edilememiştir, Rusçadan çevirisi bu şekildedir. Yazarın "Köy Hekimi" adlı eseri kastediliyor olabilir.

34 Selami İzzet (Sedes) (1896-1964).

35 Eserin Türkçe özgün adı tespit edilememiştir, Rusçadan çevirisi bu şekildedir.

36 Vâlâ Nureddin (1901-1967).

37 Moskova'daki Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesi.

38 Vedat Nedim (Tör) (1897-1985).

39 Merkez Komitesi.

ve kurucularından biri. Devamlı bu dergide ekonomik ve siyasi meseleler hakkında Kemalist rejimi aklayan ve Marksizm ve Leninizm'e karşı çıkan makaleler yazıyor. Millî devrim ve sınıf savaşı meselelerinde Marx, Lenin ve Stalin Yoldaş'la tartışıyor.

ŞEVKET SÜREYYA⁴⁰ – 1925'ten 1927 yılına kadar Türkiye Komünist Partisi MK üyesi. Menşevik tasfiyecilerin lideri. 1927 yılında MK ve partiden kovuldu. Şu an Ankara Ticaret Mektebi'nin müdürü. Burjuva dergisi “Kadro”nun kurucusu ve ideoloğu. “Kadro” etrafında toplanan edebiyatçılar grubunun lideri. Faal olarak Marksizm'le, komünizmle mücadele ediyor. Makalelerinde Türkiye'de “sınıflar üstü” politikanın mümkün olduğunu, hükümetin bu politikayla farklı sınıfların çıkarlarını dengelediğini ve onlar arasındaki çatışmaları ortadan kaldırdığını anlatıyor. Burjuva ekonomisine plancılığın uygulanmasının teorisini geliştiriyor. “Kadro” grubu tarafından geliştirilen devletçilik teorisi, esas olarak ona ait. Bu teoriye göre özel burjuva ekonomisinin yerini devlet kapitalizmi almalı. Onun ifadesiyle Türk Devriminin ana hedefi, emperyalizmle mücadele; gelişmiş kapitalist ülkelere özgü iç sınıf savaşıdan ise Türkiye'de kaçınılmazdır. Büyük ün kazanan kitabı “İnkılâp ve Kadro” da bu temelde yazıldı. Bu arada Şevket Süreyya, onda [kitapta] millî kurtuluş mücadelesinin sınıf mücadelesine üstün geldiği konusunda Marx'la polemik yapıyor ve Kemalist rejimi,

devrimin itici güçlerini ve kendi “devletçilik” teorisini temellendiriyor.

BURHAN ASAF⁴¹ – “Kadro” grubunun en parlak temsilcisi. Marksizm'e ve komünizme karşı nadir yazıyor. Marksizm'in temelleriyle polemik yapıyor. Stalin Yoldaş'ın çalışmalarını eleştiriyor. Bazen de, örneğin G. Safarov'la millî-sömürge devrimi hakkındaki kitabıyla⁴² bağlı polemğinde Stalin Yoldaş'a anlamı çarpıtarak ve alıntıyı bozarak atıf yapıyor.

İSMAİL HÜSREV⁴³ – Ünlü edebiyatçı. “Kadro”da çalışıyor. Feodalizm, tarım ekonomisi vd. konular üzerine yazıyor.

SABIHA ZEKERİYA HANIM⁴⁴ – Gazeteci. “Resimli Ay” dergisinin redaktörü ve sahibi. Sosyalist. Amerika'da eğitim aldı. Çok cesur yazıyor. Toplumsal meseleler, kadın, çocuk vb. konuları üzerine yazıyor.

NÂZİM HİKMET⁴⁵ – Geniş aydın kitlelerinde, öğrenci gençlikte, küçük burjuva çevrelerde ve kalifiye işçi kadroları arasında en popüler ve sevilen şair. Bir dönem Mayakovkiy'i taklit etti. Komünist faaliyetle suçlanarak birçok kez mahkemeye çıkarıldı. Sözde Troçkist-polis “muhalefeti”nin lideri. Moskova'da KUTV'da okudu. 1926-27 yıllarında Türkiye Komünist Partisi MK Yurtdışı Bürosu adayı. 1927 yılında partiden ihraç edildi. Partiden bir kesim yalpalayan işçileri kopardı ve provokatör unsurlarla Komünist Parti adını verdikleri kendi grubunu kurdu.⁴⁶ 1933 yılında “Gece

40 Şevket Süreyya (Aydemir) (1897-1976).

41 Burhan Asaf (Belge) 1899-1967).

42 G. İ. Safarov (1891-1942), Sovyet devrimci ve devlet adamı. Uzun yıllar Komintern Doğu Sekreterliği'nde görev yaptı ve Doğu sorunuyla ilgilendi. Bahsi geçen kitap, Safarov'un 1931 yılında SSCB'de basılan “Millî-Sömürge Devriminin Sorunları” başlıklı eseri olmalıdır. Kitap için bkz. G. Safarov, *Problemi Natsionalno-Kolonialnoy Revolyutsii*, Gosudarstvennoe Sotsialno-Ekonomiçeskoe İzdatelstvo, Leningrad, 1931.

43 İsmail Hüsrev (Tökin) (1902-1994).

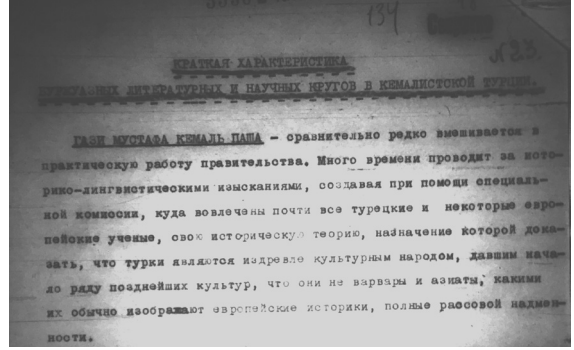
44 Sabiha Sertel (1895-1968).

45 Nâzım Hikmet (Ran) (1902-1963).

46 Dünya komünist hareketinde “sola doğru bir sıçrayış” oluşturan Komintern 6. Kongresi'ni izledikten sonra 1928 Temmuz'unda sınırı gizlice geçerek SSCB'den ülkesine dönen Nâzım'ın daha Türkiye'ye yeni ısınmakta olduğu günlerde, 1929 ilkbaharında TKP, 1927 Tevkifatı'ndan sonra oluşmuş Muvakkat Merkez Komitesi üyelerinin de içinde yer aldığı yine büyük bir tevkifata uğramış ve zaten dağınık haldeki parti tümünden başsız kalmıştır. İşte bu koşullarda, KUTV'da oluşmuş yoldaşlıkları, yakınlıkları çerçevesinde Nâzım da TKP'de Komintern 6. Kongresi'nin estirdiği yeni rüzgâra uygun olarak biçimlenen muhalefet örgütlenmesinin içinde yer alır. 1934'te Moskova'da yapılan TKP Merkez Komitesi Genişletilmiş Dış Büro Toplantısı'nda polisçi Troçkist muhalefete katıldığı gerekçesiyle de partiden ihraç edilmiştir. TKP Merkez Komitesi Politik Büro üyesi Marat Yoldaş'ın (İsmail Bilen) verdiği bilgiye göre, 1935 yılında TKP Politik Bürosu bu kararı feshetmiştir. Konuya dair Sovyet arşiv belgelerinden örnekler için bkz. Erden Akbulut, “Doğumunun 110. yılında Nâzım Hikmet Üzerine Yeni Belgeler”, *Kıyı*, Ocak-Şubat

Gelen Telgraf” isimli şiir kitabından komünist propaganda suçlamasıyla tekrar tutuklandı. 6 ay hapse mahkûm edildi. Herhalde Eylül’de serbest kalacak.⁴⁷

NAİL V⁴⁸ – Şair, Nâzım Hikmet’i taklit ediyor. Şiirleri halk kitlelerine yakın geliyor, bu nedenle onlar arasında popüler.

Raporun birinci sayfasından.

2012, s.27-34; Bkz. Erden Akbulut, “Nâzım Hikmet, TKP ve O Yıllar”, s.17-20. Nâzımlara karşı Troçkist suçlaması, Troçki’nin şahsına ya da örgütüne bağlı olmak ya da “Tek Ülkede Sosyalizm” siyasetini reddetmek anlamından ziyade gevşek anlamıyla bir kötüleme sözü, bir çeşit ajan provokatörlük olarak kullanılmıştır. Bkz. Mete Tunçay, *Türkiye’de Sol Akımlar (1925-1936)*, c.2, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s.99. TKP tarihi uzmanı Erden Akbulut ise konuya dair şu yorumda bulunmaktadır: “Nâzım Hikmet ve bir grup TKP’linin muhalefetinin ‘Troçkici-polis’ olarak nitelenmesi, o sıralar uluslararası komünist harekette yaygın ‘düşman’ algısı bakımından anlaşılabilir. Troçkicilik 1920’li yılların ortalarından itibaren Komintern çevrelerinde yaygın ve ağır bir suçlamadır ve bu çevrelerin Sovyetler Birliği’ne karşı emperyalist devletler ve onların gizli servisleriyle işbirliği içinde oldukları bir genel kabûldür. Troçkiciliği Nâzım’a yakıştırmamanın/yapıştırmamanın maddi bir zemini de yok değildir. Birincisi KUTV’da Ahmet Cevad Emre’nin öğretmen, Nâzım Hikmet, Şevket Süreyya Aydemir ve Vâlâ Nurettin’in [manevi aile] öğrencisi olduğu dönemde, Lenin ile Troçki arasında sendikaların sosyalist devletteki rolü üzerine yürütülen tartışma, TKP kurjok’unda/grubunda da ele alınmış ve görüşlerin daha net ortaya konabilmesi için görüşleri savunacak münazara ekipleri oluşturulmuştur. İşte bu çerçevede Troçki’nin sendikaların rolü ile ilgili görüşlerini sergileyip savunmak da Nâzım’ın da içinde yer aldığı manevi ailesine düşmüştür. Ayrıca 1924’te Sovyetler Birliği’nden Türkiye’ye dönen Nâzım Hikmet, izlenimlerini 13 Kânunuevvel [Aralık] 1924’ten itibaren Son Telgraf gazetesinde tefrika etmiştir. Bu yazı dizisinde Troçki, 1917 Oktobr Devrimi’nin önderlerinden biri olarak övülmüştür. ‘Polis’lik ise, her tutuklama ve başarısızlıkta partinin değil, şu veya bu kişinin poliste çözüldüğünün/işbirliği yaptığının ve hatalı olduğunun değişmez gerekçesini oluşturmuştur.” Bkz. Erden Akbulut, “Nâzım Hikmet, TKP ve O Yıllar”, *Nâzım’ın Cep Defterlerinde Kavga, Aşk ve Şiir Notları (1937-1942)*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, Ocak 2018, s.19-20.

47 Nâzım Hikmet, Mart 1933’te TKP Davası ile ilgili olarak tutuklanmış, Bursa’da yargılanarak 4 yıl hapis cezasına çarptırılmış, 10. Yıl Affı’ndan ancak yargılamanın tamamlanmasının ardından yararlanarak Ağustos 1934’te özgürlüğüne kavuşmuştur.

48 Nail V. (Vahdeti) (Çakırhan) (1910-2008). Nail V., Mart 1933’te TKP Davası ile ilgili olarak tutuklanmış, Bursa’da yargılanarak 4 yıl hapis cezasına çarptırılmış, 10. Yıl Affı’ndan ancak yargılamanın tamamlanmasının ardından yararlanarak Ağustos 1934’te özgürlüğüne kavuşmuş, 1935 başlarında Moskova’da öğrenim görmeye gitmiştir.